

ТЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ У ПОВІСТІ «ПОТЕРЧАТА» В. РУТКІВСЬКОГО

Актуальність дослідження повісті В. Рутківського «Потерчата» зумовлена як потребою у створенні об'єктивної картини літературного процесу в українській культурі початку ХХІ ст. та необхідністю всебічного вивчення творчості видатного українського письменника, так і важливістю більш детального аналізу твору, який можна вважати вершиною художньої майстерності автора. Крім того, звернення до повісті «Потерчата» набуває особливого значення в контексті сучасних суспільно-політичних подій в Україні, адже підзаголовок, що у 2008 р. дав автор – «Дитяча сповідь для дорослих, які так нічому й не навчилися», – звучить пророчо. Ми вже зверталися до деяких особливостей побудови художнього світу повісті В. Рутківського «Потерчата» [2]. У цій роботі об'єктом дослідження стало втілення теми національного відродження на сторінках твору.

Національно-визвольна боротьба українського народу є наскрізною темою творчості В. Рутківського. Широко відомі його романи, присвячені різним етапам боротьби – «Сторожова застава» (1991), «Сині Води» (2004-2011), тетралогія «Джури козака Швайки» (2007), «Джури-характерники» (2009), «Джури і підводний човен» (2010), «Джури і Кудлатик» (2015). В автобіографічній повісті «Потерчата» (2008) представлено боротьбу за незалежність, що відбувалася в Україні протягом ХХ століття. Тема національної самосвідомості заявлена вже у самій назві твору, адже це ім'я – потерчата, – яке отримали душі дітей, що загинули нехрещеними, – відразу виводить твір за межі звичайної автобіографічної повісті про дитинство, надаючи йому як глибинного лірико-філософського, так і національно-культурного змісту. Лейтмотивний для художнього світу твору образ дітей-потерчат, які вирують між земним і небесним просторами, де їм однаково немає місця, стає символічною метафорою українського народу.

Тема самоусвідомлення народу втілена як на конкретно-історичному (зображення подій, свідком яких став герой автобіографічної повісті, розповідь про історію його родини, роду, що вплетені у фрагментарну ретроспективну оповідь твору), так і на узагальнено-філософському рівні. Адже людство, відірване від власних першоджерел, позбавлене й майбутнього. Розгортаючи ліро-епічний сюжет, письменник виходить за межі історії України ХХ століття, події якої зображені як через сприйняття автобіографічного персонажа Володька, так і через долі його батька й дідів. В. Рутківський звертається до всієї історії людства, наголошуючи на жахливій тенденції. Автор відзначає, що людство фактично із самого виникнення прагнуло самознищення: «Замість того, щоб вільним птахом ширяти у просторах неосяжної вічності, воно застило моє небо своїми смердючими птицями <...> Спочатку воно билосся між собою дрюками, затим вигадало порох, а коли стало мало й цього, докопалося до ядерної реакції» [2, с. 117].

Незважаючи на досить трагічні події, що зображені у творі, повість «Потерчата» сповнена пафосу надії. Сам письменник вибір власного творчого напрямку пояснював так: «Мабуть, тому я й вибрав дитячу літературу, що в ній все закінчується добре. А сумне суперечить моїй натурі» [3]. Хоча автобіографічна повість В. Рутківського вирізняється з-поміж інших творів письменника («Ганнуся», «Гості на метлі», «Бухтик з тихого затону», «Сторожова застава» тощо) відсутністю фантазійності та максимально правдивим зображенням трагічних подій з досить недавнього минулого, вона пронизана сподіванням на те, що світ сприйняв уроки історії. Символічного значення набуває фінал повісті, що є розв'язкою сюжетної лінії конфлікту поколінь: відбувається примирення батька з дідом, який не визнавав чоловіка доньки через його польське походження. Таким чином, українському суспільству надається шанс на порозуміння й врятування від самознищення.

Не менш значущим для розкриття авторської концепції перспектив покоління «потерчат» є зображення «вознесіння», яке переживає герой під час післяопераційного марення. Протягом цієї дещо фантастичної подорожі, що цілком раціонально пояснюється дією наркозу, він, який сам себе називає «нехрещеним потерчатком» [4, с. 214], всупереч найгіршим очікуванням, опиняється хай і не посеред раю, але у райських кушах. Повертаючись же у земний світ з відчуттям покинутості Богами, ліричний герой розуміє, що «єдине з усього, заради чого треба було жити далі» [4, с. 220], – це обличчя дружини, яка у його мареннях постає в образі Богоматері. Таким чином, шлях до відродження автор вбачає у прямуванні до ідеалів добра, людяності, віри.

Розповідаючи в інтерв'ю про авторський задум повісті «Потерчата», В. Рутківський, зазначав: «Мені здається, що українська нація як нація вже відбулася. Вона кров'ю захистила себе, своє існування» [1]. Отже, на думку автора повісті, на сучасному етапі боротьба за незалежність та національне відродження українського народу передусім має здійснюватися у царині морально-духовного світу сучасного покоління. Адже подолавши зовнішніх ворогів, а також фашистський по суті радянський режим, народ має відстояти своє майбутнє, але вже цивілізованими, мирними засобами.

Таким чином, повість В. Рутківського «Потерчата» посідає особливе місце у літературі початку ХХІ століття як глибоке лірико-філософське дослідження духовних перспектив українського народу на шляху національного відродження і потребує подальшої уваги сучасного літературознавства.

Література

1. Автор «Сторожової застави» Володимир Рутківський: «Українська нація як нація вже відбулася». URL: <https://opinionua.com/2017/10/31/avtor-storozhovo%D1%97-zastavi-volodimir-rutkivskij-ukra%D1%97nska-nasiya-uak-nasiya-vzhe-vidbulasya/> (Дата звернення 05.10.2020).
2. Гарбар М. А. Художній світ повісті В. Рутківського «Потерчата» // Культурне розмаїття: матеріальна та нематеріальна культура різних країн світу. Зб. матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 12 червня 2020 р. Харків, 2020. С. 21–25.
3. Рутківський В. Гості на метлі // Ключ. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/386> (Дата звернення 05.10.2020).
4. Рутківський В. Потерчата. Тернопіль, 2017. 256 с.